

FUTUROLOGIA (łac. *futurus* — przyszły; gr. *λόγος* [*logos*] — słowo, myśl, nauka) — dziedzina poznania, której zadaniem jest przewidywanie przyszłości człowieka, społeczeństwa i kultury (cywilizacji) na podstawie wyników nauk takich jak socjologia, filozofia, psychologia, antropologia, biologia, za pomocą m.in. metod matematycznych i statystycznych. Celem f. jest selekcja scenariuszy przyszłych wydarzeń wg kryteriów opracowanych przez instytucje międzynarodowe; twórcą nazwy i dziedziny (1943) jest O. K. Flechtheim.

Przewidywanie przyszłości w czasach pogańskich związane było z różnymi formami wróżbiarstwa, jak astrologia czy chiromancja: na podstawie układu i ruchu gwiazd, układu linii papilarnych lub lotu ptaków starano się odgadnąć przyszłe zdarzenia. Pomijając okazjonalnych szarlatanów, u podstaw wróżbiarstwa leżała wizja kosmosu jako całości utworzonej z powiązanych ze sobą (mocą sympatii) części. Całość ta ma wymiar boski, a części są ze sobą powiązane w sposób konieczny, choć owe powiązania odczytać mogą tylko osoby wtajemniczone, zdolne do przewidzenia przyszłych zdarzeń.

W tradycji biblijnej wystąpiło religijne nauczanie jako „proroctwo o” — w tym także nauczanie o Mesjaszu i Jego posłannictwie związanym z misją zbawienia. W związku z Apokalipsą NT — mylnie odczytaną — pojawił się chiliazm (gr. *χίλιοι* [*chílioi*] — tysiąc; łac. *mille* — tysiąc, *millenarius* — tysięczny, stąd *millenaryzm*), wg którego przed końcem świata Chrystus będzie panował na Ziemi przez 1000 lat; w Kościele katolickim chiliazm uznany jest za błąd teologiczny.

W kulturze europejskiej istnieje też sekciarska koncepcja f. — jako wizja rajy na Ziemi, ale bez Boga. Do rajy tego miałyby prowadzić odpowiednie wykorzystanie osiągnięć naukowych związanych z przełomem technologicznym (rewolucja przemysłowa) i politycznym (rewolucje społeczne). Religijna idea zbawienia (po śmierci) została zastąpiona, np. przez A. N. de Condorceta, ideą rozwoju-postępu ludzkości aż do osiągnięcia stanu doskonałości poszczególnych ludzi i równości między narodami i między członkami każdego narodu.

Różne typy f. formułują hipotezy i teorie dotyczące przyszłości wszechświata, ewolucji Ziemi, jej klimatu, flory i fauny, a także przyszłości naszej cywilizacji w najbliższym czasie i w ciągu kolejnych wieków w takich aspektach, jak odpowiednie wykorzystanie zasobów naturalnych, problem przeludnienia, polityka światowa, militaryzacja. Mające nastąpić zdarzenia ustalane są na podstawie stopnia matematycznego prawdopodobieństwa (z wykorzystaniem statystyki), zwł. w skali masowej. F. korzysta z osiągnięć antropologii kulturowej, socjologii, psychologii, filozofii, ekonomii i polityki, w przyszłości natomiast — wg niektórych poglądów — ma być dziedziną, która zastąpi dawne miejsce filozofii, a dzisiejsze — socjologii. F. ukazuje warianty (symulacja, ekstrapolacja) przyszłych wydarzeń (modele) i skalę prawdopodobieństwa ich urzeczywistnienia. To z kolei, wobec domniemych zagrożeń, pozwala na wcześniejsze wybranie, uznanego za optymalny, scenariusza dla przyszłości, by właśnie ten, a nie inny scenariusz realizować.

Scenariusze niektórych form f. stanowią kontynuację myślenia utopijno-ideologicznego, jakie zdominowało literaturę zachodnią od początku XVI w., ewoluując w kierunku całkowitej sekularyzacji. Wizja człowieka bez Boga, a więc bytu nieosobowego, wizja społeczeństwa nienarodowego, czyli pozbawionego własnej tożsamości kulturowej, wizja państw tracących suwerenność na rzecz

rządu światowego (globalizm) — to ideowe zręby niektórych form współczesnej f., w ramach której wykorzystuje się instytucje życia społecznego (polityka, ekonomia, nauka, edukacja, media), aby urzeczywistnić nowy raj na ziemi. F. jest w takich perspektywach nie tylko przewidywaniem przyszłości (prognozowaniem), ale nade wszystko istotnym elementem strategii doprowadzenia do zaprojektowanych zmian w świecie przy użyciu osiągnięć myśli naukowej i technicznej. Ze względu na to, że takie formy f. odwołują się ostatecznie do antypersonalistycznej wizji człowieka, to z punktu widzenia losów konkretnych ludzi (osób) i społeczeństw (narodów) realizowany scenariusz stać się może największym z dotychczasowych systemów totalitarnych, którego literackim odzwierciedleniem i przestrożą są nade wszystko powieści G. Orwella — *Folwark zwierzęcy* oraz *Rok 1984*.

Bibliografia: J. Meynaud, *Les spéculations sur l'avenir*, Mo 1965; O. K. Flechtheim, *History and F.*, Meisenheim am Glan 1966; *Modelle der Gesellschaft von Morgen*, Gö 1966; *Futurum. Zeitschrift für Zukunftsforschung* 1 (1968) — 4 (1971); O. K. Flechtheim, *F. Der Kampf und die Zukunft*, Kö 1970; A. Toffler, *Future Shock* NY 1970 (*Szok przyszłości*, Wwa 1974); D. Meadows, *The Limits to Growth*, NY 1972, 1974²; T. Gołaszewski, *Futurologia*, Wwa 1975; A. Gras, *La futurologie*, P 1976; *The Global 2000. Report to the President*, Wa 1980; J. Shell, *The Fate of the Earth*, NY 1982.

Piotr Jaroszyński